

INGLIZ TILI DARSLARIDA KORPUS VA SUN'YIY INTELLEKT VOSITALARI YORDAMIDA SO'Z BOYILIGINI OSHIRISH SAMARADORLIGI

Abdusalomova Sabrina Abdusalom qizi

Shahrisabz davlat pedagogika instituti

“Filologiya” fakulteti “Xorijiy til va adabiyoti” (ingliz tili) 4- kurs talabasi

<https://doi.org/10.5281/zenodo.19840088>

Annotatsiya: Ushbu maqolada ingliz tili darslarida soʻz boyligini rivojlantirishda korpus resurslari va sunʼiy intellekt vositalaridan foydalanishning metodik imkoniyatlari tahlil qilinadi. Tadqiqotning markaziy gʻoyasi shundaki, zamonaviy oʻquvchi uchun soʻzning real kontekstdagi qoʻllanishi, tipik kollokatsiyasi, uslubiy rangi va grammatik xatti-harakatini tez topib beradigan vositalar leksik oʻzlashtirish jarayonini sezilarli darajada kuchaytiradi. Maqolada korpusga asoslangan qidiruv, AI yordamida mos misollar yaratish, shaxsiylashtirilgan mashq topshiriqlari, refleksiya va ehtiyotkor metodik nazorat masalalari koʻrib chiqiladi.

Kalit soʻzlar: *corpus-based learning, AI-assisted vocabulary learning, data-driven learning, lexical awareness, personalized feedback, digital literacy.*

Introduction: Raqamli texnologiyalar rivojlanishi xorijiy til oʻqitish metodikasida yangi imkoniyatlarni yuzaga keltirdi. Avval oʻqituvchi darslik va lugʻat bilan cheklanib, soʻzning haqiqiy ishlatilishini tushuntirish uchun koʻproq vaqt sarflagan boʻlsa, bugungi kunda korpuslar, qidiruv tizimlari va sunʼiy intellekt asosidagi vositalar soʻzning kontekstdagi hayotini bir necha soniyada namoyish qila oladi. Bu holat ayniqsa leksik kompetensiyani rivojlantirishda muhimdir.

Oʻquvchilar koʻpincha soʻzning tarjimasini biladilar, ammo uning qaysi registrda, qaysi kollokatsiyada va qanday grammatik modelda ishlatilishini aniqlashda qiynaladilar. Masalan, “big problem” va “major issue” oʻrtasidagi uslubiy farqni, yoki “strong evidence” birikmasining tabiiylikini oddiy roʻyxatdan bilish qiyin. Korpus va AI vositalari aynan shunday masalalarda tezkor tahlil va misol beradi.

Maqolaning maqsadi ingliz tili darslarida korpus va AI vositalari yordamida soʻz boyligini oshirishning metodik modelini tavsiflash, uning afzallik va cheklovlarini koʻrsatish hamda oʻqituvchi uchun amaliy tavsiyalar ishlab chiqishdan iborat.

METOD VA METADOLOGIYA: Maqolada tavsifiy-tahliliy yondashuv, metodik modellashtirish va qiyosiy tahlil usullari qoʻllanildi. Korpus va AI vositalari ikki xil funksional vazifa boʻyicha oʻrganildi: birinchisi — soʻzning real qoʻllanishini koʻrsatish, ikkinchisi — oʻquvchi ehtiyojiga mos mashq va izohlar yaratish. Korpus vositalariga tipik misollarni topish, kollokatsion naqshni aniqlash va registr farqini koʻrsatish kabi vazifalar yuklatildi. AI vositalari esa soddalashtirilgan izoh berish, darajaga mos mashq yaratish, xatoni tahlil qilish va individual feedback yaratishda metodik resurs sifatida talqin qilindi.

Model uch bosqichli dizaynga tayandi. Birinchi bosqich — discovery stage — bunda oʻquvchi korpus misollari orqali yangi soʻzning tabiiy ishlatilishini kuzatadi. Ikkinchi bosqich — guided practice — bunda AI yoki oʻqituvchi vositasida darajaga mos gap toʻldirish, kollokatsiya tanlash, paraphrase va micro-writing mashqlari tuziladi. Uchinchi bosqich — reflective use — bunda oʻquvchi yangi birliklarni speaking yoki writing mahsulotida qoʻllaydi va sunʼiy intellekt hamda oʻqituvchi feedbacki bilan tahlil qiladi.

Baholash mezonlari sifatida leksik aniqlik, kollokatsion tabiiylik, kontekstga moslik, mustaqil qidiruv ko'nikmasi va reflektiv strategiyadan foydalanish ko'rsatkichlari belgilandi.

2-jadval. Korpus va AI vositalarining metodik funksiyalari

Vosita	Asosiy funksiyasi	Namunaviy topshiriq	Didaktik foyda
Korpus	Real kontekst va kollokatsiyani ko'rsatish	Find three natural collocations with 'evidence'	Autentik sezgirlik oshadi
AI chatbot	Izoh va mashq yaratish	Create 5 B1 sentences with 'improve'	Shaxsiylashtirilgan mashq
Flashcard app	Intervalli takrorlash	Review collocations daily	Mustahkam xotira izlari
Writing assistant	Xatoni ko'rsatish va tavsiya berish	Revise unnatural phrases	Refleksiv tuzatish

Jadval izohi. Jadvaldan ko'rinadiki, korpus va AI vositalari bir-birini almashtirmaydi, balki to'ldiradi. Korpus autentik dalil beradi, AI esa shu dalilni o'quvchi darajasiga mos mashq va izohga aylantirishga yordam beradi. Shu sababli ularni birgalikda qo'llash leksik o'rganishni yanada samarali qiladi.

NATIJALAR: Tahlil natijasida korpus va AI vositalariga asoslangan bir nechta samarali metodik amaliyotlar ajratildi. Birinchisi, 'notice-compare-use' modeli. O'quvchi korpusdan ma'lum so'zning uch-to'rt autentik namunasini topadi, ularni qiyoslaydi va qaysi birikmalar ko'proq uchrashini kuzatadi. So'ng AI yordamida shu birlikka doir soddalashtirilgan mashqlar yaratadi yoki tayyorlatadi. Masalan, 'impact' so'zi uchun 'have a significant impact', 'negative impact on', 'impact of technology' kabi naqshlar aniqlanadi va keyinchalik speaking taskda qo'llanadi.

Ikkinchi samarali yo'nalish — xatoni reflektiv tuzatish. O'quvchi yozma matnda 'do progress' yoki 'very huge problem' kabi noo'rin birikmalar ishlatasa, korpus va AI vositalari yordamida tabiiy variantlar izlanadi: 'make progress', 'a serious problem' yoki 'a major problem'. Bunda o'quvchi tayyor tuzatishni emas, balki dalil asosidagi tuzatishni ko'radi.

Uchinchi natija — mustaqil leksik strategiyalarning kuchayishidir. O'quvchi ma'lum so'zning ma'nosini o'qituvchidan kutmay, uni korpusda tekshirishi, AI bilan soddalashtirib izohlashi, so'ng flashcard ilovasiga joylab takrorlashi mumkin. Bu jarayon til o'rganishni avtonomlashtiradi.

To'rtinchi natija — individual darajaga mos topshiriq yaratish imkoniyatidir. Masalan, B1 darajadagi o'quvchiga AI yordamida soddaroq gaplar va qisqa writing prompts, B2-C1 darajadagi o'quvchiga esa parafraz, discussion frames va mini-essay tasks yaratish mumkin. Shu tariqa bir xil mavzu bo'yicha differensial mashq tizimi yuzaga keladi.

Namunaviy topshiriqlar

1. Corpus search task: 'effect' va 'impact' so'zlari bilan uchraydigan 5 tadan tipik kollokatsiyani toping va ularni farqlang.

2. AI prompt task: 'Create a short B1 dialogue using the phrases take action, solve a problem, make progress'.

3. Error-revision task: Quyidagi iboralarni tabiiy inglizchaga keltiring: do progress, strong rain, discuss about the issue.

4. Reflection task: Bugun topgan yangi kollokatsiyalardan uchtasini writing notebook'ga yozing va har biri bilan bittadan gap tuzing.

MUHOKAMA: Korpus va AI vositalarining asosiy afzalligi — ular o'quvchini real til dalili bilan ishlashga o'rgatadi. Oddiy lug'at bir necha ma'no berishi mumkin, biroq aynan qaysi birikma tabiiy ekanini ko'rsatishda korpus ancha ishonchli resurs bo'ladi. AI esa o'quvchi uchun murakkab dalilni soddalashtirish va mashq formatiga aylantirishda foydali yordamchi bo'lib xizmat qiladi.

Biroq bu vositalardan foydalanishda ehtiyotkor metodik nazorat talab etiladi. Birinchidan, AI yaratgan misollar har doim ham mutlaq me'yoriy yoki uslubiy jihatdan optimal bo'lavermaydi; shu sababli o'qituvchi verifikatsiya qilishi zarur. Ikkinchidan, o'quvchilar tayyor javobga haddan tashqari tayanib qolmasligi uchun topilgan birliklarni mustaqil tahlil qilish va qayta ishlatish vazifalari bilan birga berilishi kerak.

Uchinchi masala — raqamli tengsizlik va texnik imkoniyat. Har bir auditoriyada barqaror internet yoki barcha o'quvchi uchun bir xil qurilma bo'lavermaydi. Shuning uchun korpus va AI vositalarini oflayn materiallar, printscreen misollar, oldindan tayyorlangan jadval va o'qituvchi ko'magidagi mashqlar bilan uyg'unlashtirish maqsadga muvofiq.

XULOSA: Ingliz tili darslarida korpus va sun'iy intellekt vositalaridan foydalanish so'z boyligini oshirishning istiqbolli metodik yo'nalishidir. Bu vositalar o'quvchiga so'zning real kontekstdagi qo'llanishi, kollokatsiyasi va stilistik xususiyatini tez va aniq ko'rsatadi.

Taklif etilgan model korpus orqali sezgirlashtirish, AI orqali shaxsiylashtirilgan mashq yaratish va kommunikativ vazifalar orqali faollashtirish tamoyillariga tayanadi. Ushbu model an'anaviy leksik o'qitishni boyitadi, mustaqil o'rganish strategiyalarini shakllantiradi va reflektiv til o'rganishni qo'llab-quvvatlaydi.

Kelgusida korpus va AI vositalari integratsiyasining tajriba-sinov natijalarini turli yosh va darajadagi auditoriyalarda tekshirish, shuningdek, o'qituvchilar uchun maxsus metodik yo'riqnomalar ishlab chiqish muhim ilmiy-amaliy vazifa bo'lib qoladi.

Adabiyotlar, References, Литературы:

1. O'Keeffe, A., McCarthy, M., & Carter, R. *From Corpus to Classroom: Language Use and Language Teaching*. Cambridge: Cambridge University Press, 2007.
2. Nation, I. S. P. *Learning Vocabulary in Another Language*. Cambridge: Cambridge University Press, 2001.
3. Schmitt, N. *Vocabulary in Language Teaching*. Cambridge: Cambridge University Press, 2000.
4. UNESCO. *Guidance for Generative AI in Education and Research*. Paris: UNESCO, 2023.
5. Cambridge University Press. *Generative Artificial Intelligence and Language Teaching*. Cambridge Elements, 2025.
6. Lee, D. "The Impact of Generative AI on Higher Education Learning and Teaching." 2024. AI vositalarining ta'limdagi imkoniyatlari va cheklovlarini yoritadi.
7. Higher Education Authority. *Generative AI in Higher Education Teaching & Learning: Evidence for the HEA's National Policy Framework*. 2025.
8. Biber, D., Conrad, S., & Reppen, R. *Corpus Linguistics: Investigating Language Structure and*

Use. Cambridge: Cambridge University Press, 1998.

9. Sinclair, J. *Corpus, Concordance, Collocation*. Oxford: Oxford University Press, 1991.

10. McEnery, T., & Hardie, A. *Corpus Linguistics: Method, Theory and Practice*. Cambridge: Cambridge University Press, 2012.

11. Hunston, S. *Corpora in Applied Linguistics*. Cambridge: Cambridge University Press, 2002.

12. Reppen, R. "Using Corpora in the Language Classroom." *Korpushunoslikni amaliy darslarga tatbiq etish bo'yicha muhim metodik manba*.

